Olli Mäenpää
17.9.2024

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (HE 51/2024 vp)

Hakemusmaksu

Opetushallitus perisi yliopistolakiin lisättäväksi ehdotetun 8 a §:n 1 momentin mukaan muuta tutkintoa kuin jatkotutkintoa opiskelemaan hakevilta lukukausikohtaisen hakemusmaksun. Maksun suorittaminen olisi hakemuksen käsittelemisen edellytys. Hakemusmaksun arvioidaan vähentävän korkeakoulujen työtä, jos heikkolaatuisten ja harkitsemattomien hakemusten määrä vähenee. Toisaalta se todennäköisesti lisäisi korkeakouluihin hakijoissa sellaisten hakijoiden osuutta, jotka ovat aidosti kiinnostuneita aloittamaan opinnot Suomessa. Hakemusmaksu ei vaikuttaisi yliopistojen oikeuteen vapaasti määritellä opiskelijavalintakriteerit ja niiden puitteissa itsenäisesti valita opiskelijat yliopistoon (ks. tämän oikeuden osalta myös PeVL 23/2012 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin arvioinut ehdotettuun hakemusmaksuun asiallisesti verrattavaa Opetushallituksen perimää käsittelymaksua, jonka suorittaminen on hakemuksen käsittelemisen edellytys (PeVL 50/2014 vp). Valiokunta katsoi esittämillään perusteilla, että maksua koskeva ehdotus ei muodostunut valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi. Vastaava arvio voidaan esittää myös tästä ehdotuksesta.

Hakemusmaksun suuruudeksi on tarkoitus asetuksella säätää alkuvaiheessa 100 euroa/hakija/lukukausi. Tämän suuruinen käsittelymaksu ei perustuslakivaliokunnan mielestä muodostunut esteeksi tai olennaisesti rajoittanut mahdollisuutta hakeutua yliopisto- tai ammattikorkeakoulukoulutukseen Suomessa. Sääntelyä voidaan tältä osin pitää oikeasuhtaisena ja ennakoitavana.

Hakemusmaksua ei 8 a §:n 2 momentin mukaan perittäisi siinä määritellyiltä hakijoilta. Ehdotettu sääntely mukautuu myös sen perustelut huomioon ottaen yhdenvertaisuusperiaatteen vaatimuksiin (ks. esim. PeVL 11/2009 vp, s. 7).

Lukuvuosimaksut

Yliopiston olisi ehdotetun yliopistolain 10 §:n mukaan perittävä muuhun kuin suomen- tai ruotsinkieliseen alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen hyväksytyiltä opiskelijoilta vähintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset kattavat maksut lukuvuodessa. Lukuvuosimaksujen tulisi siten kattaa vähintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset lukuvuodessa, kun voimassaolevassa laissa niiden suuruus on määritelty euromää-

räisesti. Maksu määräytyisi niin, että se kattaa kaikkien lukuvuosimaksuvelvollisten opiskelijoiden koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat suorat ja epäsuorat kustannukset.

Lukuvuosimaksuja ehdotetaan perittäväksi vain EU-/ETA-alueen ulkopuolisten maiden kansalaisilta. Tähän ryhmään kuuluvilla ei ole subjektiivista oikeutta oleskella Suomessa tai saada koulutusta Suomessa, eikä ehdotettu maksuvelvollisuuden kohdistaminen myöskään ole ristiriidassa yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa (ks. myös esim. PeVL 50/2014 vp). Perustuslakivaliokunta on pitänyt perustuslain 6 §:n 2 momentin estämättä mahdollisena EU/ETA-valtioiden kansalaisten asettamista muiden ulkomaiden kansalaisia edullisempaan asemaan (PeVL 11/2009 vp, s. 7). Samat arviot voidaan esittää tästä esityksestä.

Yliopisto päättäisi lukuvuosimaksullisen koulutuksen järjestämiskustannusten laskentaan ja maksujen perimiseen sekä apurahojen ja muiden avustusten maksamiseen liittyvistä järjestelyistä. Yliopistojen itsenäistä päätösvaltaa koskevaa sääntelyä, joka mahdollistaisi myös joustavuutta yksittäisen maksun määräämisessä, voidaan pitää perustuslain 123 §:ssä turvatun yliopistojen itsehallinnon kannalta välttämättömänä.

Tiedonsaantioikeudet

Oikeus saada salassa pidettäviä tietoja

Yliopistolla olisi yliopistolakiin lisättäväksi ehdotetun 96 b §:n 1 momentin mukaan oikeus saada salassapitosäännösten estämättä Maahanmuuttovirastolta säännöksessä erikseen määritellyt tiedot. Yliopiston tiedonsaantioikeuden kohteena olisivat säännösehdotuksen mukaan ”hakijan tai opiskelijan sekä näiden ulkomaalaislaissa tarkoitetun perheenkokoajan hakeman, voimassa olevan ja aiemmin myönnetyn oleskeluoikeutta osoittavan asiakirjan voimassaoloa, perustetta ja lajia sekä oleskeluoikeutta osoittavaa asiakirjaa koskevan hakemuksen käsittelyn tilaa” koskevat tiedot. Säännöksen tarkoituksena on kohdentaa tiedonsaantioikeus sekä kyseisen asiakirjan voimassaoloa, perustetta ja lajia koskeviin tietoihin että hakemuksen käsittelyn tilaa koskeviin tietoihin.

Tiedonsaantioikeudelle on yleisesti arvioiden riittävät ja asianmukaiset perusteet. Sen kohdentamista lukuvuosimaksuvelvollisuuden arvioimista ja opetuksen suunnittelemista varten *tarpeellisiin* tietoihin – eikä vain välttämättömiin tietoihin – voidaan tässä sääntely-yhteydessä pitää myös perustuslain ja perustuslakivaliokunnan vakiintuneen käytännön näkökulmasta mahdollisena, koska tiedonsaantioikeuden kohteena olevat tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi ja eritellysti (ks. esim. PeVL 11/2024 vp, kappale 12).

Oikeus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja

Yliopisto saisi 96 b §:n 2 momentin mukaan omasta aloitteestaan luovuttaa Maahanmuuttovirastolle salassa pidettäviä, säännösehdotuksessa yksilöityjen henkilöiden ”maahantulon ja maassa oleskelun ehtoihin liittyviä väärinkäytösepäilyjä

koskevia tietoja”. Luovutettavat tiedot voisivat perustelujen mukaan koskea esimerkiksi sitä, että opiskelija ei ole enää tai lainkaan suorittanut opintoja taikka opiskelijan toimeentulo ei ole oleskeluluvan kannalta riittävällä tasolla (s. 43-44).

Luovutettavat tiedot eivät ilmeisesti sisältäisi yleisen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia arkaluonteisia henkilötietoja. Sääntelyn ei muutenkaan voitane arvioida muodostuvan ongelmalliseksi henkilötietojen tai laajemmin yksityiselämän suojan kannalta.

Yliopisto saisi luovuttaa vain tietoja, jotka ovat välttämättömiä Maahanmuuttovirastolle säädettyjen tehtävien hoitamista varten. Luovutettavia tietoja olisivat perustelujen mukaan lähinnä oleskeluoikeuden myöntämisen ja peruuttamisen edellytyksiin liittyvät tiedot. Yliopisto arvioi joka tapauksessa itsenäisesti, luovuttaako se ja missä määrin tällaisia tietoja Maahanmuuttovirastolle. Luovuttamisen edellytyksenä oleva yliopiston oma aloite on hyvin perusteltu perustuslaissa turvatun yliopiston itsehallinnon ja itsenäisen päätöksenteon edellytysten kannalta.